

Әмир ӘМИНӘВ,  
языусы

## ВАҚЫТ ТЫҒЫРҒАН ШӘХЕС



Вил Бәшир улы Ғүмәров (Кәбир Ғүмәр) 1949 йылдың 2 апрелендә Учалы районының Кобағош ауылында тыуған. Райондың Миндәк урта мәктәбен тамамлагандан һуң Магнитогорск тау-металлургия институтында укый, институттан һуң Пермь, Мурманск өлкәләрендә инженер булып эшлэй. 1975 йылда ул Мәскәүгә М.Горький исемендәге Әзәбиәт институтына укырға керҙе. Керҙе тим, быға тиклем уның тормошон белмәһәм дә, калған яғы, вафатына тиклем, минең күз алдында үттә. Мәскәү институтынан һуң Өфөгә кайтып «Башкортостан» гәзите, «Ағизел» журналы редакцияларында, «Китап» нәшриәтендә хезмәт иттә, ғүмеренең һуңғы һигез йыл тирәһен Стәрлетамак языусылар ойошмаһында эшләне, шуның байтаҡ өлөшө әлегә ойошманың яуаплы сәркәтибе вази-фаһында үттә.



Ижад кешеһе буларак ул, иң беренсе сиратта, әлбиттә, шағир ине. Институтта билдәле урыс шағиры Лев Ошанин семинарында шөгөлләнде. Әйтергә кәрәк, бик теләп йөрөнө ул семинарҙарға, белемгә, яңылыҡка ынтылышы көслө булды, шигриәт теорияһын, канун-закондарын ныҡлап өйрәнде. Күп укыны, эзләнде, төрлөсә язып караны. Талип осоронда һәм үзәбезгә кайткандың тәүге йылдарында ижад ителгән шиғырҙары китап булып донъя күрҙе («Тау йылғаһы», 1983). Икенсе йыйынтығы 1994 йылда нәшер ителде, уныһы «Ауыл көйө» тип атала. Бынан тыш ул кәләмдәштәренең яңы әсәрҙәренә рецензиялар, мәкәләләр яҙҙы.

Илдә үзгәртеп короуҙар башланғас, шағир бөтә булмышы менән тиерлек публицистикаға тотондо. Акыллы кеше буларак, ул йәмғиәтебезгә йылы елдәр, яңылыҡ кәрәклеген һизә ине. Гәзиттә, журналда эшләгән осоронда ул республика буйлап күп йөрөнө, төрлө һөнәр кешеләре, кызыклы шәхестәр тураһында һүрәтләмәләр, мәкәләләр яҙҙы, шигриәт, бейеү, йыр сәнғәте хақында кызыклы күзәтүҙәр яһаны. Ғөмүмән, Вил Бәшир улы төрлө яҡлы, эзләнеүсән, киң мәғлүмәтле шәхес ине. Уның икенсе юғары укыу йортона укырға инеүе лә ана шул холконан бит. Мәсәлән, миндә уның 1987 йылда Стәрлетамактан яҙған бер нисә хаты һаҡлана. Шуларҙың береһендә ул әзәбиәтебез өсөн «Ағизел» журналының ғына биттәре тар булыуы, ижади йәш көстәр өсөн журнал кәрәклегә тураһында яза. Ул уны «Замандаш» тип исемләгән, баһманың күләме, унда эшләйәсәк кешеләр һаны, журналдың йүнәлеш-тематикаһы, авторҙар коллективын билдәләгән, хатта йыллыҡ подписка хақы ла бар! Шунуһы кызык, ошо йәштәр баһмаһына ул баш мөхәррир итеп мине «тәғәйенләгән»... Шағир хыялы алты йылдан тормошка ашты — 1993 йылдың аҙаҡтарында республикала йәштәр журналы «Шоңкар» сыға башланы. Әлбиттә, ул йылдарҙа йәштәр баһмаһы кәрәклеген ул ғына күтәрәп сыкманы, әммә әлегә мәсьәләне былай бөтә деталдәренә тиклем қағыҙға төшөргән бүтән кешене мин белмәйем.

Уның алдан күреүсәнлеген, актив, хәрәкәтсән ижади шәхес булыуын иҫбатлау-сы йәнә бер миҫал. Байтаҡ йылдар Владивостоктың бер гәзитендә эшләгән һәм ситтән тороп Әзәбиәт институтында укыған Денисов фамилиялы егет өс йыл саһаһы әүәл Өфөгә килеп «Истоки» гәзитенә эшкә урынлашты. (Тыумышы менән Свердловск өлкәһенән). Танышып һөйләшәп киткәс был, Ғүмәров тигән кеше кайҙа әле, тип һорай куйҙы. Институтта танышкандарҙы, тип уйлайым үземсә, юк, таныш түгелдәр икән. Баһнаң, Вил уның Владивостоктан икәнән кайҙандыр белгән дә

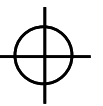
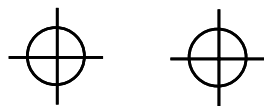


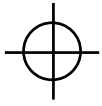
Ғ. ӘНҮӘРӨВ

## ЫШЫТАТӨР

Йәйге қояштың тәүге нурҙары менән ауыл уянды. Карға каркылдауына, өйрәк быжкылдауына үгез үкереүе, бызау мөзөлдәүе кушылды. Каршы таузағы урманда өкө уфылданы. Һыйырын һауа һалып көтөгүгә кыуып кайтқан йәш килендә имсәк балаһының айырата назлы сәрелдәүе өйгә ашықтырҙы...

Қояш күтәрелә төшкәс, сыбар тауыҡ кыткылдай-кыткылдай ояһынан осоп төштө. «Йомортка һалдым, сығып алығыз!» — тип яу һалды. Тауыҡ янында үзенә кемлеген күрһәтергә теләгәндәй, кикергән кыйыш һалып, һул канаты менән ер һепереп, әтәс өйөрөлдө. Астыртын-акыллы кәзәләр, әмәлен табып, көтөүҙән тороп калған. Ураҡтай уралған, арқаһына тейер-теймәс мөгөзҙәре менән маһайған тәкә бышкыра-бышкыра кәзәләрен тауға әйзәй. Әсә, сабыын имезеп, тынысландырҙы. Өй башындағы бесәйҙәрҙең талашып сыр-сыу кубуына һөт айырғыстың геүләүе өс-тәлдә. Трактор токандырҙылар. Ауыл тамам уянды...





Вәкил Хәснәтдин улы Ғәтиәтуллиндың гәжәп һөнәрен карап, тыңлап ошондай күренеш күз алдынан үтә. Үзенә генә хас сәнгәттең оҫтаһы һеләүһен һымак йомшак кына баһып сәхнәгә сыға ла, шул коштарзың, хайуандарзың кылыктарын, бала илауын, һөт айырғыс, трактор тауыштарын ауызынан сығарып, бик килештереп эләкләй. Былай за алсаҡ Вәкил Ғәтиәтуллиндың концерт ваҡытындағы кыланыштарына бер кем дә битараф була алмай: кинәһеп тамаша кылалар, эстәрен тотоп көлөләр.

Был сәнгәт төрө — имитация — һирәк оһрай. Әзәбиәттә лә мәғлүмәттәр юк тиерлек. Шулай за урыс әзәбиәтендәге «Һандуғас» тигән хикәйәлә ошондай һөнәргә эйә булған Әхмәт исемле башкорттоң трагик яҙмышы хаҡында яҙылған. (П.И.Добротворский. «В глуши Башкирии», Өфө, 1989, 47-се бит). Әсәрзә Әхмәт һандуғас булып һайрап, коштарзың, хайуандарзың тауыштарын сығарып, ауылдан-ауылға йөрөп тамаша күрһәткән, шул һөнәре менән көн күргән. Бәләкәй буйлы, каткыл куллы, кара

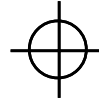
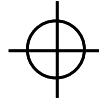
күзле, оһло танаулы тартай Әхмәттең ялтырауык күззәренә, кайһы яғы менәндер коштокон хәтерләткән йөзөнә карап, уның был һөнәре шул ирмәклегенә бәйлелер, тип уйлайҙар.

— Эй, знаком, кайза киттең? — тип һорай Әхмәттән бер урыс танышы.

— Куда? Город идем. Там дурак много, соловьем свистим — деньга наша дают.

Әхмәт тураһында оһоларзы укып сытҡас, ирекһеззән Вәкил ағай күз алдына килеп баһа. Ул да кыһка буйлы, йыуантык, яһы битле. Күззәре уйнап тора, кәрәк сақта коһштай ялтырап торған йөз мимикаһы, кыланыштары, әйтерһен дә оһо ижад төрө өсөн генә кулайлаһкан.

Вәкил Ғәтиәтуллин да Абдулла Солтанов, «Ләйсән» бейеү коллективы менән күп юлдар үттә, районға һәм анһамблгә дан-һөһрәт яулаһты. Үзенә кабатланмаһ, мөғжизәле таланты менән замандаһтарын көлдөрөп, кыуандырып, эһтәренә дәрт-дарман биреп йәһәй ул.



Мәһһүр йырһының ижады тураһында хәзәр индә байтак белгестәр, сәнгәт эһмәкәрзәре, яҙыуһылар үз фекерзәрен әйтте. Шағир Кәзим Аралбаев, мәсәләһ: «Уның йырын тыңлау — үзә бер оһло кыуаныс, руһи ләззәт һәм илһам сығанағы. Уны тыңлаған һайын халкыбыззың бөйөк йыр-моһона мөкиббән биреләһен, илаһи йөгөһтоһонда калып, был тауыһтың музыкаль юғарылығына һокланып ултыраһың, үткән дәүерзәң билдәһез сәсән-һағирзары һәм йырһылары безгә калдырган үлемһез йырзарынан тормоһһабағы, йәһәүгә дәрт, көрәһкә сәм алаһың», — тип яҙзы.

Эйе, атаклы йырһы башкарыуында халкыбыззың иң-иң төплө йырзары «Урал», «Томан», «Йәмәлекәй тау», «Сибай», «Зөлһизә», «Сәлимәкәй», «Хисам», «Буранбай» бигерәк аһәңле яңғырай шул. Шағир, ғалим Рәһит Шәкүр: «Башкорт халык йырзарын башкарыуһылар араһында Абдулла ағай хәзәр бына күп йылдар индә иң зур абруйзарзың береһе», — тип әйтәп уның талантына оһло баһа бирзә. Арзаклы әзиптәрзән Зәйнәп Биһшева, Ғәзим Шафиқов, Рәһит Солтангәрәев, Таңһулпан Ғарипова халык йырһыһының ижады тураһында һокланып яҙзы.

1977 йыл. I Бөтә Союз фестивале лауреаттарының йомғаклау концерты

Мәскәү Кремленәң Съездар Һарайында әзәрләһә. Зур йыйыңга һиндәй генә таланттар йыйылмағайны! Ейәнсура районы курайһылары менән бергә Абдулла ағайҙан «Урал» көйөһөң бер генә өлөһөн йырлатасақтар. Бүтәнсә ваҡыт бирмәйзәр. Концертка Л.И.Брежневтың килергә тейешлеге айырыуһа яуаплылык өһтәй. Репетиция барған көндәрзәң берәһендә концертты узғарыуһы профессиональ оркестрзың дирижеры Абдулла ағайзың кайҙан, кем икәнлеген һорай, кайза укығанлығы менән кызыкһына. Аңлатып һөйләп биргәс, аптырап: «Чудеса! Откуда такой голос?!» — тип аптырай.

Ағизеле лә, Яйығы ла Ирәмәлдән сытқан һымак, әллә башкорттоң йырмоһо ла Учалы ерендә тамыр йәйгәнме икән? Акмулланың ак эззәрен һақлаған төйәгебеззән танылған йырһылар Нажиә Аллаярова, Флүрә Килдейәрова, Нәзифә Кадирова, композиторзәр Абрар Ғабдраһманов, Салауат Низаметдинов сытты. Күпме яҙыуһылар, фән эһмәкәрзәре бирзә һәм Башкортостандың ғорурлығы Абдулла Солтановты бүләк итте Учалы. Тормоһтоң үзгәрәп тороуына, иктисади ауырлыктарға, акса юклыкка карамаһтан, беззәң төбәктә сәнгәткә караштың юғары кимәлдә кала килеүә йыуандыра. Мәзәһиәт министрлығында эһләүсә яқтаһыбыз Гөлдәр Сабит кызы Моратова Учалы хақимиәтенәң мәзәһиәт идарлығы тырыһлығы менән йыһ кына етди сараларзы, республика кимәлендәге конкурстарзы, фестивалдәрзә беззә узғара. Районда балалар музыка мәктәптәре, ауылдарза уларзың филиалдары эһләүә, Уральһкиза балалар халык ижады йорто аһылыуы балаларзың киләсәгенә өмөт уята.

Мәһһүр йырһыбыз Абдулла Солтановтың сихри моһонан яңынан-яңы йырһылар илһам ала. Тимәк, йыр шиһмәһе коромай.

